

Nr 282.

Av herr **Enhörning**, i anledning av *Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående förbud i vissa fall för bolag och förening att förvärva fast egendom m. m.*

Den kungl. propositionen med förslag till lag angående förbud i vissa fall för bolag och förening att förvärva fast egendom m. m., synes utgöra ett belysande exempel på den under senare åren framträdande benägenheten att lagstifta, mindre av något egentligt behov än för lagstiftandets egen skull. Förunderligt är ock, huru vissa dogmatiska åskådningar, en gång väckta, kunna hålla sig vid liv och fordra gehör i lagstiftningen.

Förbudet för bolag att förvärva fast egendom är tillkommet för att utgöra ett skydd för den självägande bondebefolkningen. Om ett sådant skydd var påkallat i Norrland skola vi nu ej tvista, men att den inslagna åtgärden, 1906 års lag, var den rätta eller åtminstone den bästa lösningen torde numera betvivlas av många, som då voro anhängare av den norrländska förbudslagen, och antalet tvivlare skall antagligen växa, ju längre lagen får visa sina verkningar. Dessa äro icke blott av social utan även av ekonomisk natur, och om de ekonomiska verkningarna äro ogynnsamma, återverka de i sin ordning på det sociala välbefinnandet.

En påtaglig felsyn vid bedömandet av förevarande fråga synes göra sig gällande hos förbudslagstiftningens anhängare. Man vill skydda den jordbrukande befolkningen, men man ser då ej i främsta rummet till, huru åkerjorden skall åt den återvinnas eller bevaras, utan så snart man finner, att bolagens innehav av fastigheter över huvud taget ökas, så är man färdig med förbud för bolag att äga fastigheter, även om dessa äro aldrig så otjänliga för jordbruk. Tidigare har ej tillräckligt uppmärksammats, att jordbruk och skogsbruk äro av skilda slag med olika förutsättningar och möjligheter, och att den sammankoppling av skog med jord, som skett i vårt land, varit oläglig och rent av skadlig för båda och särskilt för skogen. Men sedan genom socialiseringsnämndens åtgörande nyligen verkställt en omfattande utredning rörande Sveriges enskilda skogar och deras skötsel, synes det numera ej kunna förbises, att vården av den nationalrikedom, som ligger i Sveriges skogar, är en angelägenhet, ej mindre viktig än omsorgen om Sveriges jordbruk och dess idkare.

Bolagens åstundan från början var att förvärva skog med arrenderätt för sina bruk och sågverk, vilka senare uppstodo i allt större och större antal vid de norrländska älvarnas mynningar. En bidragande orsak till bolagens fastighets-

förvärv blev bland annat den stora emigrationen till det förlovade landet på andra sidan Atlanten, Amerika, vilken började så småningom i mitten av förra århundradet och ökade i allt större omfattning följande årtionden på grund av de goda utkomstmöjligheterna därstädes under långt gynnsammare förhållanden än vad Norrland och även andra delar av vårt land kunde bjuda på. Härigenom funno många av bolagen, att det var tryggare att förvärva besittningsrätten på evärdelig tid — då nu sådan erbjöds — än arrenderätten på femtio år eller kortare tid och övergick helt naturligt till sådana köp, där det kunde göras. Även nu fortfar strömmen av folk till Amerika i den utsträckning, som detta land är villigt mottaga den, men nu under den strängaste kontroll i fysiskt, psykiskt och pekuniärt hänseende och ändock tävlar vårt svenska folk om detta företäde. Vårt land får bekosta dem en dyrbar uppfostran, men Amerika drager fördelen därav. Under den första emigrationstiden gällde det att finna andra hemmansbrukare i stället för de bortdragande, och helt naturligt övertogo då skogsarbetarna dels såsom arrendatorer och dels såsom självägande bönder hemmanen. Många av dessa skötte jordbruket bra, många mindre bra och en del allt annat än bra — allt efter intresse och insikter om jordbruket och fallenhet därför. Skogsarbetet, som förut varit deras födkrok, skänkte dem fortfarande ett gott kontant utbyte och jordbruket, modernäringen, blev eftersatt och således ej så givande, som det i motsatt fall kunde hava blivit, och däröver var ju ej så mycket att förvåna sig. Alla barn i början. Hårda år stötte även till. Även för trävaruindustrien blev det hårda år och då upptäckte man, då kontanterna började sina, att man försummat jordbruket, och detta framträdde så mycket tydligare som de, som trägnare ägnat sina krafter åt jorden, även då kunde någorlunda reda sig. Emellertid stod det tydligt och klart att de arrendatorer, som huvudsakligast litat till skogsarbetet, råkade i större trångmål än de andra, ehuru de flesta ej betalade några arrenden, och denna omständighet gick då ut över bolagen och därigenom uppstod även agitationen emot bolagens jordförvärv, vilket till slut resulterade uti 1906 års lag. Spontana yttringar i än den ena, än den andra riktningen göra sig i våra dagar ännu gällande.

Emellertid kan man icke förneka, att emigrationen tillförde bondeklassen nya krafter från arbetarnas leder, vilka så småningom lärde sig sköta jorden och av den framtinga bättre och bättre skördar, och äro nu dessa i ordets bästa bemärkelse svenska bönder och småbrukare. Alltså kan man konstatera att härigenom givits tillfällen för idoga arbetare att bliva besutna eller i ordets bästa mening bönder och att de därigenom uppnått en tryggare ställning än tillförne.

Man kan med rätta påstå, att denna ställning är långt tryggare och säkrare än den, man nu genom kolonisationen i Norrland med stora uppoffringar av millioner kronor från statens sida, söker bereda en del av vår befolkning. Historien upprepar sig, ehuru på olika sätt.

Enligt den statistiska utredning, som i propositionen åberopats, innehade av rikets hela åkerareal, omkr. 3,707,300 hektar, bolag och föreningar i runt tal 5,8 %, godsägaregruppen 15,1 % och bondegruppen 72,2 %. Bolagsinnehavets

fara för bondebefolkningens utödande framstår av dessa siffror ej alltför överhängande. Snarare kan man fråga sig, är ej godsägaregruppens akerinnehav en större fara? Eller skall turen senare komma till denna grupp och bliva föremål för en förbudslagstiftning? Dessa frågor avfärdas antagligen därmed, att storjordbruket är av stor nationalekonomisk betydelse och att av sådan orsak nyssnämnda grupp får gå fri, tillsvidare åtminstone. Men om så är, skulle då icke samma måttstock böra läggas på bolagens skogsinnehav, om det erkännes, att skogen skötes bättre och i längden avkastar mera i bolagens hand än i böndernas.

Den, som vill hava en verklighetstrogen uppfattning av denna sistnämnda fråga, hänvisas till nyssnämnda av socialiseringsnämnden överlämnade undersökning och det sammanfattande omdöme, som där (s. 283—285) gives rörande skogsvården å bolagsskogarna, jämförd med den å andra skogar. Fackmannen hade därom en tämligen klar uppfattning redan förut. Det var just de gamla bruksskogarna i Bergslagen, som först blevo föremål för en egentlig vård, och därifrån ha sedermera till andra bolagsskogar spritts de metoder för en rationell skogsskötsel, som med ökade insikter och varmt intresse där nu tillämpas. Nyssnämnda omdöme var i korthet, att, enligt länsjägmästarnas åsikt, bolagsskogarna i allmänhet skötas med mera insikt och ansvarskänsla än andra enskilda skogar. Det må för övrigt vara tillåtligt att fråga, vilka de egenskaper äro, som berättiga staten själv, kyrkor, kommuner m. fl., att framför bolag och ekonomiska föreningar besitta fast egendom.

Behovet av förevarande förbudslag har motiverats med den av jordkommissionen verkställda utredningen, enligt vilken på ett åskådligt sätt skulle vara påvisat, att bolag och föreningar inom mellersta och södra Sverige förvärvat jordbruksfastigheter i betydande omfattning. Då emellertid kommissionen själv uttalat, att bolags och föreningars fastighetsförvärv företrädesvis avse fastigheter med skog, finnes skäl att från den synpunkt, som här bör vara bestämmande, nämligen åkerjordens bevarande åt jordbrukaregruppen, bestrida bevisningens styrka. Då av hela åkerarealen, när därifrån avräknats de betydande jordar, som ägas av staten, kyrkor, kommuner, stiftelser och ideella föreningar, belöpte å bolag och ekonomiska föreningar endast 6,2 %, synes tvärtom med fog kunna göras gällande, att någon fara för bondebefolkningens bestånd alls icke är för handen. Och de siffror, med vilka man för vissa län och härad velat påvisa en sådan fara, äro av föga betydelse, så länge man rör sig blott med bolagsinnehavet i allmänhet till areal och taxeringsvärde. De nu anförda synpunkternas giltighet bekräftas för övrigt av avgivna utlåtanden, särskilt länsstyrelsernas, av vilka det övervägande flertalet utmynna i att, på grund av de inom länen rådande förhållandena, lagstiftningsåtgärder i förevarande syfte ansetts icke vara erforderliga.

Departementschefens skäl för den föreslagna åtgärden, i sig själva föga starka, äro därför icke bärande. De förhållanden i Norrland, som föranledde 1906 års lag, hava, såsom ock departementschefen synes medgiva, icke någon motsva-

righet i mellersta och södra Sverige, där naturtillgångarnas tillvaratagande och deras fördelning mellan befolkningslagren varit stadda i en jämn utveckling under århundraden. Ingen brådstörtad, omfattande industrialisering med åtföljande jordförvärv har där ägt rum. Och det har ej påståtts, än mindre visats, att den jordbrukande befolkningen i de södra delarna lidit skada genom bolagens markförvärv, ej heller att detta menligt inverkat på jordbrukets utveckling därstädes. Det är därför att frammana tomma spöken, när man nödgas hämta sitt starkaste skäl från omsorgen att i tid söka "förebygga ett samhällsviktigt intresses undanträngande av ett annat". Lagstiftaren har även att taga hänsyn till ett annat intresse, som är av verklig betydelse, det nämligen, att ej i onödan skada samhällsmedlemmar och näringar, som intet ont gjort, utan i sin mån bidragit till samhällsutvecklingen. Ett annat *verkligt* samhällsintresse är ock att ej i fråga om den enskilda skogsmarken motverka sådana bildningar, som äro bäst ägnade att tillvarataga och omsätta skogstillgångarna. Den nu rådande förbudsivern är en tidssjukdom, som för kommande generationer kommer att framstå såsom obegriplig.

Beträffande bestämmelsen under 1 i första stycket av § 4 att, i motsats till vad 1906 års lag stadgar, förvärv från bolag till bolag skall för sin giltighet vara beroende av Konungens tillstånd, har den varit föremål för olika meningar redan inom jordkommissionen. Och i de avgivna yttrandena hava framkommit så starka skäl emot kommissionens, av departementschefen omfattade mening, att redan av den orsaken tanken på koncessionsförfarande för ifrågavarande förvärv bort avvisas. Det egentliga syftet med bestämmelsen har angivits vara, att därigenom skulle tillvaratagas möjligheten att i bondebesittning återföra jord, som en gång kommit i bolags ägo. Departementschefen har dock själv medgivit, att genom den nuvarande regeln uppläsvande bolagsjord icke, såvitt det kan antagas, skulle i någon större omfattning komma att överflyttas i enskilda mindre jordbrukares händer. Kvar står då knappast något mer än det principiella skälet, att alla jordförvärv av här ifrågavarande slag må bliva underkastade kontroll från det allmännas sida. Men att av sådan bevekelsegrund lämna å sido alla de svårigheter och olägenheter, som kunna bliva förenade med en dylik kontroll, synes vara att giva alltför stor plats åt principen med bortseende från realiteterna.

På grund av det anförda får jag äran hemställa,

att riksdagen behagade avslå Kungl. Maj:ts proposition nr 205, eller -- om bifall till propositionen ändock anses önskvärt --

att i alla händelser det under 1 i 4 § av lagförslaget upptagna stadgandet måtte utgå och i stället i lagen intagas en bestämmelse av samma innehåll som i 7 § av 1906 års lag.

Stockholm den 14 april 1925.

E. A. Enhörning.